

ANDRZEJ DZIEDZIC

ekspert ds. BHP certyfikowany przez CIOP-PIB, ratownik KPP,
właściciel Biura Doradczo-Usługowego BHP w Dąbrowie Tarnowskiej

PIOTR DZIEDZIC

ratownik KPP

Kontrola pod kontrolą

- najczęściej spotykane uchybienia w oświacie

Wartościami, do których powinno sprowadzać się pojęcie kontroli, są: bezstronność, fachowość, efektywność i sprawność. Aby wszelkie formy kontroli przyniosły zamierzone efekty, kontrolowany powinien wyciągnąć z niej wnioski, tak, aby w przyszłości nie powtórzyć nieprawidłowości, do których doszło.

Zasady większość ludzi nie lubi być kontrolowana, ponieważ zawsze w pewien sposób godzi to w naszą niezależność oraz może naruszyć poczucie własnej wartości. Pracownik ma świadomość ryzyka, że kontrola ujawni błędy, które przecież każdy z nas popełnia. Kontrola warunków BHP w firmie jest nieodzownym narzędziem służącym sprawnemu funkcjonowaniu firmy, przedsiębiorstwa oraz każdej innej struktury organizacyjnej prowadzącej jakąkolwiek działalność gospodarczą.

Pojęcie kontroli

Kontrola może być rozumiana jako system nakazów, zakazów i sankcji służących grupie lub społeczności do nakłonienia swoich członków, by podporządkowali się przyjętym przez ogół normom i wartościom. Kontrola operuje różnego rodzaju sank-

cjami prawnymi, ekonomicznymi, towarzyskimi, moralnymi – zarówno o charakterze negatywnym (kary), jak i pozytywnym (nagrody). Kontrola może mieć charakter zarówno formalny, jak i nieformalny. Kontrola formalna opiera się na zasadach spisanych w kodeksach prawnych, przepisach państwowych, regulaminach organizacji i stowarzyszeń, w sensie kontroli nadzorem nad daną osobą lub instytucją. Kontrola nieformalna dotyczy wzorów zachowań, które powstają na zasadach zwyczaju. W przypadku postąpienia wbrew tak ustalonym zasadom i normom spontanicznie pojawiają się w grupie reakcje korygujące zachowanie, a także sankcje.

Postąpienie wbrew normom zinternalizowanym w trakcie procesu wychowania może także przyczynić się do znacznego dyskomfortu psychicznego jednostki. Kontrola to również sprawdzenie, na ile stan

faktyczny pokrywa się ze stanem wymaganym. Tego rodzaju kontroli mogą podlegać na przykład różnego rodzaju wyroby, w celu wyeliminowania z nich tych, które nie spełniają ustalonych norm jakościowych. Powszechnym błędem jest zbyt częste kontrolowanie pracowników. Duża presja na poprawę wyników wzmacnia takie zachowania. Nadmierna kontrola powoduje negatywne skutki i prowadzi do tego, że osiągnięty efekt jest odwrotny od zamierzonego. Dzieje się tak dlatego, że bardzo częste kontrolowanie pracownika ingeruje w jego działania, zakłócając mu rytm pracy i tym samym utrudniając skupienie się na wykonywanym zadaniu. Co naturalne, wywołuje także stres i poczucie zagrożenia. Często kontrolowany pracownik zaczyna mieć podejrzenia, że mu się nie ufa i że celem kontroli jest przyłapanie go na błędach i zakwestionowanie jego kompetencji. Skutkuje to najczęściej spad-

kiem motywacji i obniżeniem jakości pracy. Nadmierna kontrola powoduje, że pracownik przestaje być samodzielny. Spada jego poczucie wartości i kompetencji, a rośnie obawa przed popełnieniem błędu, co grozi utratą pracy. W konsekwencji pracownik zasypuje swojego przełożonego szczegółowymi pytaniami dotyczącymi każdej drobnej sprawy, przestaje wykazywać własną inicjatywę, nie szuka samodzielnie rozwiązania problemu, lecz biernie czeka na instrukcje przełożonego. Przesadna kontrola, prowadzona w formie podejrzeń i nastawiona na poszukiwanie błędów, zaczyna mieć znamiona inspekcji, a może być również odebrana jako mobbing. Jeśli dodatkowo bezpośredni przełożony wykorzystuje takie narzędzia jak podsłuchy czy nagrania, koncentruje się na przyłapywaniu na błędach, a nie na sukcesach, to możemy mówić już nie o kontroli, a raczej o inwigilacji pracownika. Nieadekwatna do potrzeb kontrola może być odebrana przez pracowników jako brak zaufania oraz powodować np. stres i dyskomfort psychiczny, obniżone morale, poszukiwanie możliwości „obejścia” procedur, aż po otwarty konflikt z pracodawcą i spadek wydajności pracy. Możliwe jest także zmniejszenie poczucia bezpieczeństwa pracowników, którzy nie są pewni, jakie informacje są zbierane i czy w przyszłości nie zostaną przez pracodawcę wykorzystane przeciwko nim. Nadmierna kontrola może w niektórych przypadkach okazać się nieracjonalna, nieopłacalna ekonomicznie. Bardzo istotnym elementem składowym wszelkich form kontroli jest wyciągnięcie przez kontrolowanego wniosków, które mogą dotyczyć środków, jakie trzeba w przyszłości zastosować, aby uniknąć ponownych usterek lub jak usprawnić działanie, które w toku kontroli okazało się zgodne ze wzorem. Kontrola winna spełniać postulat: bezstronności, fachowości, efektywności i sprawności:

- Bezstronność oznacza, że ocena kontrolowanej działalności powinna być w pełni obiektywna. Jest zagwarantowana, gdy organ kontrolujący nie jest powiązany z podmiotem kontrolowanym. Z brakiem obiektywizmu będziemy mieli do czynienia w przypadku, gdy np. organ kontrolujący będzie ponosił odpowiedzialność za działalność jednostki kontrolowanej.

- **Fachowość.** Przez fachowość należy rozumieć zdolność oceny działalności jednostki kontrolowanej z określonego punktu widzenia, tzn. że kontrolujący winien być znawcą badanej działalności oświatowej BHP. Fachowość kontroli oznacza także umiejętność wyboru takiej metody jej prowadzenia, aby przy możliwie najmniejszym nakładzie pracy uzyskać jak najlepsze wyniki.
- **Efektywność kontroli** polega na tym, że ma ona zapewnić prawidłowość działania jednostki kontrolowanej i dlatego winna prowadzić do skutecznego skorygowania jej wadliwej działalności, co z kolei zależy jest od istnienia i funkcjonowania takich prawnych urządzeń, które prowadziłyby do skutecznego korygowania wadliwej działalności administracyjnej. Niekiedy efektywność rozumie się tak jak produktywność – oznacza ona wówczas najlepszy stosunek pomiędzy nakładami a wynikami.
- **Sprawność kontroli** oznacza jej szybkie przeprowadzenie i opracowanie jej wyników bez hamowania działalności jednostki kontrolowanej.

Ubočnym skutkiem kontroli jest zwiększenie staranności, dokładności i sumiennosci osób, które wiedzą, że ich praca będzie kontrolowana i oceniana. Warto zauważyć, że nadmiar kontroli może prowadzić do skutków sprzecznych z zamierzonymi – do „znieczulenia” kontrolowanych. Jednak bez bieżącego nadzoru i innych form kontroli żadne działanie nie mogłoby być skuteczne, gdyż drobne, a nieuniknione odchylenia od prawidłowego sposobu działania, nieskorygowane na czas, narastałyby i ograniczały skuteczność całego funkcjonowania.

Kontrola i jej podstawowe elementy

Podstawowymi elementami kontroli są: ludzie, wzorce kontrolne, proces kontroli, środki organizacyjno-techniczne, system informacyjny. Kontrolę można uznać za sprawną, jeżeli:

- błędy, uchybienia i inne odchylenia od stanu pożądanego są szybko wykrywalne,
- bieżące korygowanie i regulowanie procesów pedagogicznych skutecznie zapobiega powstawaniu odchyleń,

” Podstawowymi elementami kontroli są: ludzie, wzorce kontrolne, proces kontroli, środki organizacyjno-techniczne, system informacyjny

- środki i czas zużywane na działalność kontrolną są adekwatne do potrzeb,
- działalność kontrolna przyczynia się do sprawnej realizacji procesów pedagogicznych.

Etapy postępowania kontrolnego:

- stwierdzenie stanu faktycznego badanych czynności, zjawisk itp.,
- porównanie stanu faktycznego ze stanem określonym w normach prawnych, technicznych i innych, i ustalenie nieprawidłowości od stanu wymaganego,
- ustalenie przyczyn stwierdzonych nieprawidłowości (obiektywnych – niezależnych od działania jednostki kontrolowanej; subiektywnych – zależnych od jej działania),
- ustalenie osoby odpowiedzialnej za stwierdzone nieprawidłowości, tj. straty, szkody i inne negatywne skutki,
- sformułowanie wniosków zmierzających do likwidacji nieprawidłowości, usprawnienia działalności, osiągnięcia lepszych efektów.

Spełnienie rygorów BHP w oświacie wymaga znajomości przepisów i zasad bezpieczeństwa i higieny pracy jest warunkiem odpowiedzialnego wypełniania obowiązków przez każdego nauczyciela, w tym zwłaszcza:

- *Ustawy o systemie oświaty z dnia 7 września 1991 r.* (t.j. Dz.U. 2004 nr 256, poz. 2572 z późn. zm),
- art. 6 *Ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela* (t.j. Dz.U. z 2006 r. nr 97, poz. 674 z późn. zm): „Nauczyciel obowiązany jest rzetelnie realizować zadania związane z powierzonym mu stanowiskiem oraz podstawowymi funkcjami szkoły: dydaktyczną, wychowawczą i opiekuńczą w tym zadania związane z zapewnieniem bezpieczeństwa uczniom w czasie zajęć organizowanych przez szkołę; wspierać każdego

- uczniwa w jego rozwoju; dążyć do pełni własnego rozwoju osobowego (...)."
- *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 31 grudnia 2002 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny w publicznych i niepublicznych szkołach i placówkach* (Dz.U. z 2003 r. nr 6 poz. 69 ze zm.),
- *Ustawy z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks Pracy* (t.j. Dz.U. 1998 r. nr 21, poz. 94 z późn. zm.),
- innych przepisów regulujących pracę z dziećmi i młodzieżą.

Kontrola w oświacie

Dyrektor szkoły ma obowiązek co najmniej raz w roku dokonać przeglądu obiektów należących do szkoły (§ 3 ust. 1 *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 31 grudnia 2002 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny w publicznych i niepublicznych szkołach i placówkach* Dz.U. z 2003 r., nr 6, poz. 69 z późn. zm.). Zazwyczaj realizuje ten obowiązek w wakacje, kiedy jest na to najwięcej czasu, a w szkole nie ma uczniów. Z przeglądu sporządza się protokół. Najczęstsze uchybienia stwierdzone podczas kontroli BHP:

- naruszenie technicznego bezpieczeństwa pracy:
  - kotłownia – brak informacji na drzwiach o zakazie wstępu osobom nieupoważnionym, nie oznaczone kierunki mediów,
  - progi i schody nieoznakowane barwami bezpieczeństwa, uszkodzone,
  - brak skutecznej mechanicznej wentylacji w pomieszczeniach ubikacji,
  - pokręta przy kaloryferach (trzczenie – wystające końcówki) niezabezpieczone,
  - posadzki (wykładziny) – liczne uszkodzenia i nierówność, w tym ubytki,

- ławki, sprzęt na placach zabaw – części popękane, rozchwiane, skorodowane,
- drabinki szkolne (sale gimnastyczne) – bramki, kosze – niestabilne mocowanie,
- przeglądy instalacji elektrycznej, gazowej oraz wentylacyjnej – brak lub nieaktualne,
- ogrodzenie obiektu – niekompletne, uszkodzone,
- stolarka okienna – uszkodzona z licznymi nieszczelnościami,
- otwarta przestrzeń pomiędzy biegami schodów – niezabezpieczona,
- balustrady z poręczami nie zabezpieczone przed ewentualnym zsuwaniem się po nich.
- naruszenie ogólnych przepisów BHP:
  - brak założonego rejestru wypadków przy pracy i chorób zawodowych,
  - niekompletna dokumentacja związana z wypadkami uczniów lub jej brak,
  - brak osoby wyznaczonej do zwalczania pożarów i ewakuacji pracowników,
  - brak przeszkolenia nauczycieli wychowania fizycznego oraz innych nauczycieli z klasopracowni z zakresu pierwszej pomocy,
  - brak poinformowania pracowników (oświadczenia w aktach) o ryzyku zawodowym związanym z wykonywaną pracą,
  - brak wywieszonych informacji o zakazie palenia papierosów,
  - brak udokumentowanej próbnej ewakuacji,
  - brak indywidualnych kart ewidencyjnych przydziału odzieży roboczej,
  - brak kart charakterystyki substancji niebezpiecznych (chemia gospodarstwa domowego: Domestos, Kret – wodorotlenek sodu, itp.) oraz brak zapoznania z nimi pracowników,
  - brak ciągłości badań okresowych,
  - nieaktualne szkolenia BHP.

Należy zwrócić uwagę, że zapewnienie właściwego stanu BHP w szkole jest niezbędne, by uniknąć wypadków na jej terenie i wokół niej. Bezpieczeństwo pracy nie ogranicza się wyłącznie do zapobiegania urazom pracowników i chorobom zawodowym, ale – zgodnie z najnowszymi tendencjami światowymi – dotyczy wszystkich zdarzeń powodujących straty przedsiębiorstwa (np. zanieczyszczenie środowiska, przestoje produkcyjne, awarie sprzętu lub urządzeń).

cjami światowymi – dotyczy wszystkich zdarzeń powodujących straty przedsiębiorstwa (np. zanieczyszczenie środowiska, przestoje produkcyjne, awarie sprzętu lub urządzeń). Coraz większą rolę w zainteresowaniu bezpieczeństwem pracy odgrywają również bodźce ekonomiczne związane z następującymi czynnikami:

- ze zróżnicowaną stawką ubezpieczeniową ZUS zależną od liczby wypadków przy pracy, chorób zawodowych oraz liczby osób pracujących w warunkach narażenia,
- z obawą przed wypłatą odszkodowania, kar umownych oraz chęcią posiadania dobrych stosunków z organami nadzoru i kontroli w zakresie BHP,
- z obawą przedsiębiorstwa przed wypłatą odszkodowań pracownikom lub ich rodzinom skarżącym zakłady z powództwa cywilnego w związku z utratą zdrowia lub życia,
- z chęcią przywiązania do firmy dobrych pracowników, dla których między innymi jednym z istotnych kryteriów może być poczucie bezpieczeństwa gwarantowane dbałością kierownictwa o bezpieczeństwo i higienę pracy,
- z pozytywnymi efektami marketingowymi związanymi z posiadaniem certyfikatu na system zarządzania bezpieczeństwem pracy.

Zapewnienie uczniom bezpieczeństwa w szkole, na wycieczkach, w czasie wakacji i ferii zimowych należy do najważniejszych obowiązków dyrektorów, nauczycieli, opiekunów. Przedmiotem nieustannej troski dorosłych powinno być dążenie do stworzenia dzieciom warunków do nauki, zabawy i wypoczynku w przyjaznej, radosnej atmosferze. Tylko bezpieczna szkoła może zapewnić dziecku prawidłowy proces nauczania i wychowania. Tylko taka szkoła może nauczyć dziecko odpowiedzialności i szacunku dla siebie i drugiego człowieka. □

Piśmiennictwo

1. Bukala W.: *BHP w szkole*, ODDK, Gdańsk 2008.
2. Drogosz M.: *Krajoznawstwo i turystyka w szkołach i placówkach oświatowych*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2009.
3. Góral Z.: *Kontrola pracownika*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2010.
4. Żurawski K.: *Niezbędnik BHP w Praktyce. Kontrola BHP*, Zacharek Dom Wydawniczy Sp. k., Warszawa 2010.

WAŻNE

Zapewnienie właściwego stanu BHP w szkole jest niezbędne, by uniknąć wypadków na jej terenie i wokół niej. Bezpieczeństwo pracy nie ogranicza się wyłącznie do zapobiegania urazom pracowników i chorobom zawodowym, ale – zgodnie z najnowszymi tendencjami światowymi – dotyczy wszystkich zdarzeń powodujących straty przedsiębiorstwa (np. zanieczyszczenie środowiska, przestoje produkcyjne, awarie sprzętu lub urządzeń).